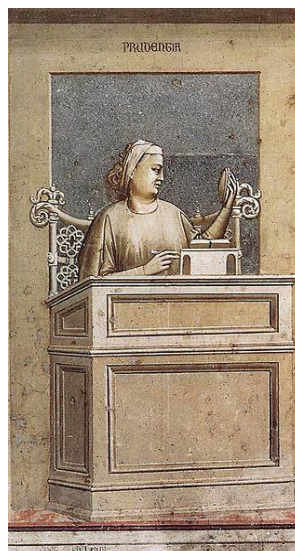

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

VIRTUTS CARDINALS: LA JUSTÍCIA

Hi ha un debat gairebé interminable sobre el significat de la justícia, perquè és un concepte fonamental en l'ètica pública sobre el qual s'aguanta, a més, tot l'edifici de les lleis. La justícia no és només una virtut personal (ser just), sinó un principi jurídic universal, una norma i un deure en les relacions socials (viure en un món just). Sense justícia no hi pot haver convivència ni relació comunitària. La justícia té una dimensió personal (orienta la relació de cadascú amb les altres persones, amb els animals no humans i amb la naturalesa) i en aquest sentit no és una qüestió abstracta o jurídica, sinó una forma de relació virtuosa, única i irrepetible. Però té, a més, una dimensió social perquè es concreta en lleis que ordenen allò que una societat determinada considera el "bé comú".

En la vida quotidiana, la justícia és una virtut que es presenta generalment després de la prudència, perquè cronològicament no hi pot haver justícia si no hi ha un hàbit mental impregnat de prudència; però la justícia, en si mateixa, és una virtut més important que la prudència, perquè la prudència fa referència al discerniment, mentre la justícia és el cor de la relació personal i social. Molt en resum, sense discerniment no hi pot haver justícia i al mateix temps la justícia és la clau del discerniment prudent. L'origen del vincle entre justícia i prudència cal buscar-lo al món grec, perquè per a la filosofia grega tota justícia ha d'incloure els conceptes de mesura i límit. Altrament no hi hauria sinó venjança i una falsa provocaria violència a la ciutat. La investigació filosòfica busca en l'essència del *logos* (raó), el principi regulador de la justícia, i aquest principi es presenta en forma de reciprocitat (Anaximandre), simetria (Heràclit) i igualtat (Pitàgores).

Mitjançant la prudència, el concepte de justícia es combina amb el d'harmonia i equilibri: hi ha un ordre al món, tant en el físic com en el moral; aquest ordre es manifesta com a harmonia, com a proporció, com a correspondència de les parts amb el tot. La justícia col·labora en tal

projecte d'harmonia i, per tant, augmenta la veritat i la bellesa del món. Un món just és simplement "bonic per a viure-hi".

En la tradició filosòfica occidental la definició de justícia que ha tingut més importància, potser per la seva formulació clara i senzilla (fins i tot massa senzilla!) és la que va donar sant Tomàs d'Aquino, a la seva *Summa theologiae* (II, II, 58, 1). Sant Tomàs defineix la virtut de la justícia com «*la voluntat ferma i constant de donar a cadascú el que és seu*»: una definició que, en la seva claredat, concisió i linealitat, sembla impecable però que implica un com poc dos problemes: (a) Què vol dir "donar a cadascú el seu"? (b) Per què no s'ha de "donar més" a qui necessita més en funció de criteris com la malaltia, la desgràcia perllongada, el naixement en la pobresa, etc...?

Si per ser just cal donar a cadascú el que és seu, el que li correspon, aleshores el dret no és una mesura variable i qüestionable, sobre la qual podem regatejar. I al mateix temps significa que donar més a qui ho necessita més no és injust, sinó que cal fer-ho per restituir a qui ho necessita més allò que és més pròpiament "seu": la seva dignitat social i la seva mateixa humanitat.

Donar a cadascú el que és seu no vol dir donar a tothom el mateix. Però sí inclou donar més a qui més ho necessita. La justícia s'orienta pel bé comú: no hi pot haver justícia només per a mi, o només per als meus amics, o només per al meu grup o la meva comunitat. O la justícia es posa per sobre de les parts, es realitza en la dimensió universal o, senzillament, n'hi ha, llavors esdevé quelcom ben diferent, una falsificació sovint hipòcrita.

L'objectiu suprem de cada sistema polític i social ha de ser la justícia: un govern que no es regeixi segons la justícia cap als seus ciutadans és un govern il·legítim; i aquesta no és una idea refinada del segle XX i XXI, no és un "descobriment" dels moderns, sinó que és una idea típica medieval: el que legitima el poder és la voluntat i la capacitat d'actuar segons la justícia, d'establir i defensar la justícia sobre el terreny. No són dignes els sobirans o els emperadors que descuiden la justícia: el poder polític mai és un fi en si mateix, sinó una eina per a realitzar el bé comú.